“RUSTAMXON” DOSTONIDA RUSTAMXON VA OFTOBOYIM MUHABBATINING BADIIY TALQINI

Rustamova Aziza Otabek qizi
Buxoro davlat pedagogika instituti
O‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi talabasi.

https://doi.org/10.5281/zenodo.23954853

Annotatsiya. *Mazkur maqolada o‘zbek xalq og‘zaki ijodining epik janriga mansub “Rustamxon” dostonida Rustamxon va Oftoboyim obrazlari o‘rtasidagi muhabbat munosabatlarining badiiy talqini tahlil qilinadi. Qahramonlar xarakterida namoyon bo‘ladigan sadoqat, vafo, ishonch, matonat, sabr-toqat va o‘zaro hurmat kabi ma’naviy-axloqiy fazilatlarning mazmun-mohiyati ochib beriladi. Shuningdek, Rustamxonning bahodirlik xususiyatlari nafaqat jismoniy jasorat, balki sevgan insoniga sodiqlik, o‘z so‘zida turish va ma’naviy qat’iyat bilan ham belgilanadi. Dostonning tarbiyaviy ahamiyati, unda ilgari surilgan muhabbat va insoniy munosabatlarga doir qarashlarning yosh avlod ma’naviy kamolotidagi o‘rni yoritiladi.*

Kalit so‘zlar: *“Rustamxon”, xalq dostoni, Rustamxon, Oftoboyim, muhabbat, sadoqat, vafo, ishonch, matonat, sabr-toqat, ma’naviy qadriyat, badiiy obraz, tarbiyaviy ahamiyat.*

O‘zbek xalq dostonlari asrlar davomida shakllanib, xalqning tarixiy xotirasi, dunyoqarashi, orzu-intilishlari va ma’naviy qadriyatlarini o‘zida mujassam etgan bebaho madaniy meros hisoblanadi. Ularda insoniy fazilatlar, qahramonlik, vatanparvarlik, muhabbat, sadoqat va ezgulik kabi umuminsoniy g‘oyalar badiiy ifodasini topgan. Xalq dostonlarining muhim xususiyatlaridan biri shundaki, ularda qahramonning jismoniy qudrati uning ma’naviy olami, axloqiy qarashlari va hayotiy pozitsiyasi bilan uzviy bog‘liq holda tasvirlanadi.

Ana shunday asarlardan biri “Rustamxon” dostoni bo‘lib, unda bahodirlik, jasorat, or-nomus, insoniylik va muhabbat masalalari o‘ziga xos badiiy talqin etilgan. Doston markazidagi Rustamxon obrazi mardlik, jasurlik, qat’iyat va o‘z so‘ziga sodiqlik kabi fazilatlarni o‘zida mujassamlashtiradi. Uning xarakteri faqat jismoniy kuch va jangovar mahorat bilan emas, balki ma’naviy yetuklik, sabr-toqat hamda sevgan insoniga bo‘lgan sadoqat orqali ham namoyon bo‘ladi.

Dostonda Rustamxon va Oftoboyim o‘rtasidagi muhabbat munosabatlari insoniy tuyg‘ularning yuksak qadriyat sifatidagi mohiyatini ochishga xizmat qiladi. Mazkur munosabatlarni muhabbatning sadoqat, ishonch, matonat va vafo kabi tushunchalar bilan uzviy aloqadorligi nuqtayi nazaridan o‘rganish dostonning tarbiyaviy hamda badiiy-estetik xususiyatlarini yanada chuqurroq anglash imkonini beradi.

“Rustamxon” dostonida bosh qahramon obrazi xalqning ideal bahodir haqidagi tasavvurlari asosida shakllantirilgan. Rustamxon mard, jasur, or-nomusli va qat’iyatli qahramon sifatida gavdalanadi. Uning bahodirligi turli sinov va qiyinchiliklarga qarshi tura olishida, o‘z maqsadi yo‘lida sobitqadamlik ko‘rsatishida namoyon bo‘ladi.

Biroq Rustamxon xarakterining badiiy qimmati faqat uning jismoniy qudrati bilan belgilanmaydi. Qahramonning ichki dunyosi, insoniy munosabatlarga sodiqligi va ma’naviy qarashlari ham uning obrazini mukammallashtiruvchi muhim omillardir.

Xususan, Oftoboyimga bo‘lgan muhabbati Rustamxonning ruhiy olami va axloqiy fazilatlarini ochib berishda alohida ahamiyat kasb etadi.

Rustamxon muhabbatni oddiy hissiy kechinma sifatida emas, balki inson zimmasiga muayyan mas’uliyat yuklaydigan yuksak qadriyat sifatida qabul qiladi. Uning sevgisi so‘z va va’dalar bilangina cheklanmay, amaliy harakatlar, qat’iyat va sadoqat orqali namoyon bo‘ladi. Shu jihatdan Rustamxon obrazi xalq dostonlariga xos bahodirlik an’analarini ma’naviy-axloqiy mazmun bilan boyitadi.

Qahramonning jasorati va sadoqati o‘zaro uyg‘unlashib, uning xarakterida jismoniy hamda ma’naviy barkamollik xususiyatlarini namoyon etadi. Demak, dostonda haqiqiy bahodirlik faqat tashqi kuch bilan emas, balki insonning o‘z tuyg‘ulariga, so‘ziga va e’tiqodiga sodiq qolishi bilan ham belgilanadi.

Dostonda Rustamxon va Oftoboyim o‘rtasidagi muhabbat insoniy munosabatlarning ma’naviy asoslarini yorituvchi muhim badiiy yo‘nalishlardan biridir. Ushbu munosabatlar orqali muhabbatning inson hayotidagi o‘rni, uning sadoqat, ishonch va mas’uliyat bilan bog‘liqligi ifodalanadi.

Rustamxonning Oftoboyimga bo‘lgan munosabatida vafo va sadoqat yetakchi xususiyat sifatida namoyon bo‘ladi. Qahramonning sevgan insoniga sodiqligi uning ichki dunyosidagi qat’iyatni, axloqiy tamoyillarga amal qilishini va o‘z so‘zida turish qobiliyatini ko‘rsatadi. Bunda muhabbat shaxsiy manfaat yoki vaqtinchalik hissiyot darajasida emas, balki insoniy burch va mas’uliyat bilan bog‘liq ma’naviy qadriyat sifatida talqin etiladi.

Oftoboyim obrazi esa muhabbat munosabatlarining ikkinchi muhim tomonini ifodalaydi.

U bilan bog‘liq voqealar orqali o‘zaro ishonch, hurmat va sadoqatning munosabatlar mustahkamligidagi ahamiyatini anglash mumkin. Rustamxon va Oftoboyim munosabatlarining badiiy mazmuni muhabbatning bir tomonlama tuyg‘u emas, balki o‘zaro ishonch va ehtiromga asoslangan munosabat ekanini anglatadi.

Shu ma’noda, doston qahramonlari o‘rtasidagi muhabbat xalqning oilaviy qadriyatlar, o‘zaro mas’uliyat va insoniy munosabatlar haqidagi qarashlarini aks ettiradi. Ularning munosabatlari orqali chin muhabbatning asosiy mezonlari sifatida sadoqat, sabr-toqat va va’daga vafo g‘oyalari ilgari suriladi.

“Rustamxon” dostonida muhabbatning badiiy talqini bir qator ma’naviy-axloqiy tushunchalar bilan chambarchas bog‘liq. Ushbu fazilatlar qahramonlar xarakterini ochish bilan birga, asarning tarbiyaviy mohiyatini ham belgilaydi.

Sadoqat – sevgan insoniga, o‘z tuyg‘ulariga va bergan va’dasiga sodiq qolishdir.

Rustamxon obrazida sadoqat muhabbatning asosiy mezonlaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Qahramonning sevgisini amaliy harakatlari orqali ifodalashi uning tuyg‘ulari samimiy va barqaror ekanini ko‘rsatadi.

Ishonch – insonlar o‘rtasidagi munosabatlarning ma’naviy poydevori hisoblanadi. O‘zaro ishonch mavjud bo‘lgan munosabatlarda insonlar bir-biriga suyanadi, hamfikrlik va ruhiy yaqinlikni his etadi. Dostonning muhabbat bilan bog‘liq mazmunida ishonch tushunchasi munosabatlarning mustahkamligini ta’minlovchi muhim omil sifatida talqin qilinadi.

Matonat – qiyinchilik va sinovlar qarshisida taslim bo‘lmaslik, o‘z maqsadi va e’tiqodiga sodiq qolish fazilatidir.

Rustamxonning bahodirlik xususiyatlari aynan shu jihat bilan ham belgilanadi. Uning matonati jismoniy jasorat bilan bir qatorda ruhiy bardoshlilik va qat'iyatda ham namoyon bo'ladi.

Hurmat – sevgan insonining shaxsiyati, fikri, qadr-qimmati va or-nomusini e'zozlash demakdir. Chin muhabbatning muhim shartlaridan biri bo'lgan hurmat munosabatlarda tenglik, ehtirom va mas'uliyatni qaror toptiradi.

Vafo – muhabbatni vaqtinchalik hissiy kechinma emas, balki insonning axloqiy mas'uliyati sifatida anglashdir. Vafo insonning o'z tuyg'ulariga, bergan va'dasiga va tanlagan yo'liga sodiq qolishida namoyon bo'ladi. Rustamxon obrazi orqali ushbu fazilatning qahramonlik va insoniylik bilan uzviy bog'liqligi ochib beriladi.

Mazkur tushunchalar bir-birini to'ldirgan holda, dostonda muhabbatning yaxlit ma'naviy-axloqiy tizimini shakllantiradi. Sadoqat va vafo tuyg'ularning barqarorligini, ishonch va hurmat munosabatlarning mustahkamligini, matonat esa qiyinchiliklarni yengib o'tish imkoniyatini ifodalaydi.

Dostonning tarbiyaviy ahamiyati

"Rustamxon" dostonida muhabbat va sadoqat mavzusining yoritilishi yosh avlodni ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. Asarda ilgari surilgan g'oyalar insoniy munosabatlarda samimiylik, ishonch, hurmat va mas'uliyatning ustuvor bo'lishi zarurligini anglatadi.

Rustamxon va Oftoboyim obrazlari yoshlar uchun o'zaro munosabatlarda va'daga vafo qilish, bir-birining qadr-qimmatini e'zozlash, qiyinchiliklar qarshisida sabrli va matonatli bo'lish kabi fazilatlarning badiiy namunasini taqdim etadi. Ayniqsa, muhabbatni faqat hissiy holat sifatida emas, balki mas'uliyat va sadoqat bilan bog'liq qadriyat sifatida anglash g'oyasi dostonning tarbiyaviy mazmunini kuchaytiradi.

Bugungi kunda ham oilaviy munosabatlarda o'zaro ishonch, hurmat, mehr-muhabbat va sadoqat muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, xalq dostonlarida aks etgan ma'naviy qadriyatlarni zamonaviy hayot bilan bog'liq holda o'rganish yosh avlodning milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida kamol topishiga xizmat qiladi.

Xulosa

"Rustamxon" dostonida Rustamxon va Oftoboyim o'rtasidagi muhabbat munosabatlari sadoqat, vafo, ishonch, matonat va hurmat kabi ma'naviy-axloqiy fazilatlarning badiiy ifodasi sifatida namoyon bo'ladi. Rustamxon obrazi orqali haqiqiy bahodirlikning mazmuni nafaqat jismoniy kuch va jasorat, balki ma'naviy qat'iyat, o'z so'ziga sodiqlik va sevgan insoniga vafo qilish bilan ham belgilanishi ko'rsatiladi.

Dostondagi muhabbat talqini insoniy munosabatlarning mustahkamligi o'zaro ishonch, hurmat va mas'uliyatga bog'liqligini anglatadi. Rustamxon va Oftoboyim obrazlari orqali o'zbek xalqining muhabbat, oila va sadoqatga doir yuksak ma'naviy qarashlari badiiy ifodasini topadi.

Shuningdek, asarning tarbiyaviy imkoniyatlari yosh avlodda samimiylik, sabr-toqat, va'daga vafo, o'zaro hurmat va insoniy mas'uliyat tuyg'ularini shakllantirishga xizmat qiladi.

Kelgusida "Rustamxon" dostonidagi qahramonlarning ruhiy-psixologik kechinmalari, muhabbat motivining folkloriy xususiyatlari hamda ushbu obrazlarning boshqa xalq dostonlari qahramonlari bilan qiyosiy-tipologik jihatlarini chuqur o'rganish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rustamxon. O‘zbek xalq dostoni. — Dostonning foydalanilgan nashri ma’lumotlari bilan to‘ldiriladi.
2. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi va dostonchilik an’analariga oid ilmiy tadqiqotlar.
3. O‘zbek folklori, xalq eposi va badiiy obraz masalalariga bag‘ishlangan ilmiy manbalar.